

ศาสนาพุทธกับรัฐศาสตร์
BUDDHISM AND POLITICAL SCIENCE

อัครเดช นีละโยธิน¹
Akkharadet Neelayothin²

รับบทความวันที่ 17 สิงหาคม 2563; แก้ไข 27 สิงหาคม 2563; ยอมรับบทความ 31 สิงหาคม 2563

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาพุทธกับรัฐศาสตร์ โดยศาสนาพุทธเป็นรากฐานของสังคมไทยหรือวัฒนธรรมไทย และความเป็นชาติไทย ตลอดจนเอกลักษณ์ของชาติ ทั้งทางด้านสังคม และการเมือง เริ่มจากการดำเนินชีวิตของคนไทยมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนา ตลอดจนแนวความคิด จิตใจ และกิจกรรมแทบทุกอย่างในชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย อีกทั้งพระมหากษัตริย์ของไทยยังคงใช้หลักธรรมของศาสนาพุทธในการปกครองแผ่นดินให้มีความผาสุกเป็นต้นมา และประชาชนในสังคมไทยก็ได้นำหลักธรรมมายึดเป็นแนวในประพฤติปฏิบัติทำความดี มีศีลธรรมอันดีในการทำมาหากินเลี้ยงชีพ การร่วมอยู่กับสังคม และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นหลักในการปกครองบ้านเมือง กษัตริย์ทุกพระองค์นำเอาหลักธรรมพระพุทธศาสนาใช้ในการปกครองบ้านเมือง เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนคนไทย เพราะศาสนาพุทธสอนให้รักสามัคคี มีเมตตากรุณาต่อกัน เป็นที่รากฐานทางวัฒนธรรมไทย ดังนั้นในการปกครองบ้านเมืองจะสงบสุขและเจริญรุ่งเรือง ผู้นำ ผู้ปกครอง ประชาชน จะต้องมีความดี จริยธรรม ควบคู่กันไปด้วย นั่นคือการนำศาสตร์ทางศาสนาพุทธและศาสตร์ทางรัฐศาสตร์ผสมผสานในเรียนรู้ การนำไปบริหารบ้านเมือง ในการปกครองบ้านเมือง หรือที่เรียกว่า รัฐศาสตร์ตามแนวพระพุทธศาสนา และเดินตามรอยพระยุคลบาทที่ท่านทรงใช้หลักทศพิธราชธรรม หรือ ราชธรรม 10 คือจริยวัตร 10 ประการที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติเป็นหลักธรรม ประจำพระองค์ หรือเป็นคุณธรรมประจำตนของผู้ปกครองบ้านเมือง ให้มีความเป็นไปโดยธรรมและยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชนจนเกิดความชื่นชมยินดี ซึ่งความจริงแล้วไม่ได้จำเพาะเจาะจงสำหรับพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ปกครองแผ่นดินเท่านั้น บุคคลธรรมดาที่เป็นผู้บริหารระดับสูงในทุกองค์กรก็พึงใช้หลักธรรมเหล่านี้

คำสำคัญ: ศาสนาพุทธ, รัฐศาสตร์, การปกครอง

¹ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

E-mail: akara2511@gmail.com

² Professor of Mahamakut Buddhist University Isan Campus

Abstract

This academic journal studies about the relation between Buddhist and political science that Buddhist, Thai culture, being Thai or identity of Thai nation in the part of society and politics which one is the foundation of Thai society. The lifestyle of Thai people, their concept, their mind, and their activities since they were born until died, has had relationship with Buddhist. Also, the kings of Thailand have been bringing the dharma principle of Buddhist to administrate the reign to be the honest reign. Thai citizens also bring this principle in ways of the practice of their life, the moral in their occupations, living with one another and helping each other, so this is the principle of administration of our nation. Every king of Thailand has been bringing this principle to administrate the country and gather the Thais moral because Buddhist educates Thai people to love, to harmonize and to have mercy with each other, this is the foundation of Thai society. Therefore, the administration of country to be peacefully and civilized, the chief, the leaders and the citizens must have virtues and morality. This is the science of Buddhist and political science that bring them together for learning how to manage and administrate the country, we know as political science in the way of Buddhist from tenfold virtues of the ruler (Dasavidha - rajadhamma) or ten virtues of practice that the kings have been bringing to be the principle or the virtue of administer to administrate the country to be honest, to make the good things happen to all citizens and to make them have the happiness. In actually, it is not only the kings or the administer, but also the people who are the chiefs in organizations should learn to use these virtues.

Keywords: Buddhism, Political Science, Government

บทนำ

รัฐศาสตร์กับพุทธศาสนานั้นมีความสัมพันธ์กันไม่ทางตรงก็ทางอ้อม โดยเฉพาะประเทศไทยได้มีการนำแนวคิดศาสตร์ของพระพุทธศาสนาใช้ในการบริหารการปกครอง ดังเห็นได้จากการเรียนการสอนของศาสตร์รัฐศาสตร์ โดยเป็นการศึกษารัฐศาสตร์ที่มีปรากฏอยู่ในคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่โดยที่ศาสนาพุทธเป็นศาสนา ไม่ใช่ศาสตร์แห่งการเมืองการปกครองโดยตรง จึงไม่มีหลักทฤษฎีทางรัฐศาสตร์โดยเฉพาะ แต่เป็นคำสอนที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมและจริยธรรม ที่ทั้งผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองจะต้องประพฤติเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการอยู่ร่วมกันทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม องค์กร สังคม ประเทศชาติ นานาชาติ และมนุษยชาติ

ทั้งหมด การศึกษาวิชา รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ จึงศึกษาโดยกำหนดกรอบแนวคิด โดยอาศัยหลักคำสอนที่มีปรากฏอยู่ในพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับหลักการทางรัฐศาสตร์

ศาสนาพุทธเป็นรากฐานของสังคมไทยหรือวัฒนธรรมไทย และความเป็นชาติไทย ตลอดจนเอกลักษณ์ของชาติ ทั้งทางด้านสังคม และการเมือง เริ่มจากการดำเนินชีวิตของคนไทยมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนา ตลอดจนแนวความคิด จิตใจ และกิจกรรมแทบทุกอย่างในชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย โดยหลักการของพระพุทธศาสนายังคงเดิมไว้ได้ก็มี ถูกปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือเสริมแต่ง ตลอดจนผสมผสานกับสิ่งใหม่ไปบ้าง แต่ในทางจิตใจเห็นได้ชัดว่าหลักธรรมความประพฤติปฏิบัติการดำรงชีวิตและการทำมาหากิน การปฏิบัติตน พระพุทธศาสนาได้สร้างชีวิตจิตใจและคุณลักษณะนิสัยของคนไทยให้เป็นผู้มีจิตใจกว้างขวาง และร่าเริงแจ่มใส ชอบเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แสดงความเป็นมิตร เข้ากับใคร ๆ ได้ง่ายยินดีในการให้และการแบ่งปัน พร้อมทั้งจะบริจาคและให้ความช่วยเหลืออย่างที่เราเรียกว่าเป็นคนมีน้ำใจ อันเป็นเอกลักษณ์เด่นชัด ที่ชนต่างชาติมักสังเกตเห็นและประทับใจ จนตั้งสมญาเมืองไทยว่าเป็นดินแดนแห่งความยิ้มแย้มหรือสยามเมืองยิ้มประเพณี และพิธีการต่าง ๆ ในวงจรชีวิตของแต่ละบุคคลก็ดี ในวงจรเวลาหรือฤดูกาลของสังคมหรือชุมชนก็ดี ล้วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยตลอด ถ้าไม่เป็นเรื่องของศาสนาหรือสืบเนื่องจากพระพุทธศาสนาโดยตรง ก็ต้องมีกิจกรรมตามคติความเชื่อหรือแนวปฏิบัติในพระพุทธศาสนาแทรกอยู่ด้วย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าศาสนาพุทธมีความสัมพันธ์กับแนวคิดทางเมืองอย่างไรนั้น จะใช้หลักของศาสนาพุทธกับประเทศไทยเป็นหลักมาเป็นเวลานาน หลักพุทธศาสนามีอยู่มากมาย แต่ละหลักคำสอนแต่ละหมวดหมู่มีจุดมุ่งหมายที่จะอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งโดยมีเหตุและผลรับรอง สำหรับการแก้ปัญหา วัตถุประสงค์เพื่อความสุจริตโดยธรรมของคนในสังคมไทยทั้งสิ้น ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มาตั้งแต่ พ.ศ. 2575 โดยยึดหลัก 3 ประการ คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตามสีของธงชาติ และหลักของประชาธิปไตย คือให้อำนาจแก่ประชาชน ทั้งทางนิติบัญญัติ บริหาร และด้านพิจารณาอรรถคดี ที่เรียกว่า ตุลาการ อย่างไรก็ตาม มีผู้กล่าวถึงหลักของประชาธิปไตยว่า มี 5 หลักด้วยกันคือ 1) หลักเสรีภาพ (Liberty) ซึ่งต้องประกอบด้วย สิทธิ หน้าที่ อีสภาพ และสมภาพ จะต้องอยู่ร่วมกัน 2) หลักความเสมอภาค (Equality) คือความเท่าเทียมกัน ในฐานะเป็นพลเมืองของรัฐ 3) หลักเหตุผล (Rationality) การตัดสินใจที่ขัดแย้งด้วยเหตุผล 4) การตัดสินใจโดยเสียงข้างมาก (Majority) เสียงข้างน้อย ได้รับการคุ้มครอง (Majority rule, and minority right) 5) การผลัดเปลี่ยนกันหมุนเวียนดำรงตำแหน่ง (Rotation) ไม่ผูกขาดแต่คนใดคนหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เพียงผู้เดียว หากผู้นำประเทศขาดซึ่งคุณธรรมไม่มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ การได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองและการใช้อำนาจทางการเมืองของผู้นำประเทศก็ต้องใช้วิธีการทุกรูปแบบที่จะทำให้ตนได้มาซึ่งอำนาจ แต่ในทางที่เป็นจริงแล้วในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้นำประเทศทุกคนมีการใช้หลักคำสอนทางศาสนาประกอบกำหนดยุบาย และถือปฏิบัติน้อยบ้างมากบ้างตามแต่ลักษณะของผู้นำ

องค์พระประมุขของประเทศก็ยังใช้หลักศาสนาเป็นแนวมาปฏิบัติมาตั้งแต่การขึ้นครองราชย์ ด้วยพระราชดำรัสที่ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม” และยึดหลักทศพิธราชธรรม ในการดูแลบ้านเมืองในฐานะพระประมุข และผู้นำประเทศจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต หลักธรรมาภิบาลตามหลัก 5 ประการของแนวคิดการปกครองในระบบประชาธิปไตยในเรื่องของอำนาจอธิปไตยของปวงชน เสรีภาพของบุคคล ความเสมอภาค หลักนิติธรรม และรัฐบาลจากการเลือกตั้ง แต่ละข้อของการปฏิบัติจะมีแนวหลักคุณธรรมในทางศาสนาสอดแทรกในขั้นตอนการปฏิบัติที่มีความหมายอยู่ในตัวเอง สรุปได้ว่า ศาสนาพุทธมีส่วนสำคัญในการปกครองบ้านเมือง ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการบริหาร การปกครอง ตลอดจนคนที่จะเข้ามาในการบริหารบ้านเมือง ศาสนาพุทธสามารถสามารถสร้างหรือทำให้การเมืองมีความบริสุทธิ์ยุติธรรมถ้าไม่มีหลักศาสนาเป็นแนวปฏิบัติแล้วการเมืองก็จะเป็นเรื่องของการแก่งแย่งผลประโยชน์ที่ไร้จวบ ศาสนาจึงมีความสัมพันธ์กับรัฐศาสตร์ประเทศไทยตามที่กล่าวข้างต้น

ศาสนาพุทธ

ศาสนาพุทธ หมายถึง ศาสนาแห่งความรู้แจ้ง เป็นศาสนาที่มีพระรัตนตรัย เป็นสรณะอันสูงสุด อันได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรม และ พระสงฆ์ โดยพระรัตนตรัยทั้ง 3 นี้ย่อมมีคุณเกี่ยวพันเป็นอันเดียวกัน จะแยกออกจากกันโดยเฉพาะไม่ได้ ด้วยพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ธรรมก่อนแล้วสอนให้พระสงฆ์ธรรม พระธรรมนั้น พระสงฆ์ซึ่งเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าย่อมจำทรงไว้ ปฏิบัติและสั่งสอนสืบต่อพระศาสนา พระรัตนตรัยนี้เปรียบด้วยวัตถุวิเศษที่มีราคาอย่างสูง คือ แก้ว จึงเรียกพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ว่า รัตนะ คำว่า “รัตนะ” แปลว่าแก้ว, สิ่งมีค่าสูงยิ่ง, สิ่งประเสริฐ ดังนั้นรัตนะ หมายถึง พระรัตนตรัย ซึ่งก็คือแก้ว 3 ดวง ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาก็คือนับถือแก้ว 3 ดวงนี้ว่ามีคุณ ย่อมจะเป็นที่พึ่งที่ระลึกแก่ตน หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาได้ถูกบันทึกรวบรวมไว้ในคัมภีร์ชื่อ พระไตรปิฎก อันประกอบด้วย “พระธรรม” คือความรู้ในสังขารต่าง ๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงได้ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง แล้วนำมาแสดงแก่ชาวโลก กับ “พระวินัย” คือข้อบังคับต่าง ๆ ที่ทรงบัญญัติไว้สำหรับผู้ที่บวชเป็นสาวกในศาสนานี้ผู้ถูกเรียกว่า พระภิกษุสงฆ์ (ชาย) และ พระภิกษุณีสงฆ์ (หญิง) พระพุทธเจ้าได้เริ่มออกเผยแผ่คำสอนดังกล่าวในภูมิภาคที่เป็นประเทศอินเดียในปัจจุบัน ตั้งแต่เมื่อ 55 ปีก่อนพุทธศักราช ปัจจุบันศาสนาพุทธได้เผยแผ่ไปทั่วทั้งโลก โดยเฉพาะใน ทวีปเอเชีย ทั้งในเอเชียกลางและเอเชียตะวันออกเฉียง, ตลอดจนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันรวมถึงประเทศไทยด้วยศาสนาพุทธเป็นศาสนาหลักประเทศไทยหรือเป็นศาสนาประจำชาติไทย โดยประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ ประมาณร้อยละ 95 ของประชาชนทั้งประเทศนับถือศาสนาพุทธ ประชาชนยังคงส่งเสริมบำรุงรักษา และสืบทอดมายาวนาน ศาสนาพุทธยังเป็นต้นตอของวัฒนธรรมประเพณี องค์พระมหากษัตริย์ยังทรงเป็นพระประมุขของประเทศชาติ และทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงดำรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงทะนุบำรุงและเชิดชูพระพุทธศาสนามาตลอด ทุกรัชกาล จวบจนรัชกาลปัจจุบัน อันแสดงให้เห็นว่าศาสนาพุทธอยู่กับคนไทย ประเทศไทยมาทุกยุคทุกสมัย ดังนั้นประเทศไทยมีความเจริญ และดำรงเอกราชอธิปไตย ควบคู่กับศาสนาพุทธกันมาตั้งแต่โบราณ

กาล จนถึงปัจจุบัน ด้วยคนประชาชนคนไทยยังยึดหลักธรรมพระพุทธศาสนา ยังปฏิบัติธรรมตามแนวของพุทธศาสนิกชนที่ดี ทำให้เป็นคนมีคุณธรรม จริยธรรม มีความสามัคคี รักครอบครัว

ความสำคัญของศาสนาพุทธของคนไทย ศาสนาพุทธเป็นหลักในการดำรงชีวิตของคนไทย โดยนำหลักธรรมมายึดเป็นแนวในประพฤติปฏิบัติทำความดี มีศีลธรรมอันดีในการทำมาหากินเลี้ยงชีพ การร่วมอยู่กับสังคม และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นหลักในการปกครองบ้านเมือง กษัตริย์ทุกพระองค์นำเอาหลักธรรมพระพุทธศาสนาใช้ในการปกครองบ้านเมือง เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนคนไทย เพราะศาสนาพุทธสอนให้รักสามัคคี มีเมตตากรุณาต่อกัน เป็นที่รากฐานทางวัฒนธรรมไทย ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี ด้วยวิถีชีวิตในการดำรงชีวิตของคนไทยมีความยึดติดกับศาสนาพุทธมายาวนาน ศาสนาพุทธจึงกลายเป็นกรอบประเพณีหรือกรอบปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิต และเป็นสถาบันหลักของสังคมไทยในด้านการศึกษา ด้านสังคม และศิลปกรรม เป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย เป็นมรดกของชาติไทยสืบทอดกันมาตั้งแต่พ่อขุนรามคำแหง จนถึงปัจจุบัน ศาสนาพุทธช่วยสร้างควมมีไมตรี มีเมตตากรุณา มีความรักสงบ มีคุณธรรม จริยธรรมอันดีงาม จนมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์อันดีงามของปวงชนชาวไทย

รัฐศาสตร์

รัฐศาสตร์ (Political Science) คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยรัฐ อันเป็นส่วนหนึ่งของวิชาสังคมศาสตร์ ที่ว่าด้วยเกี่ยวกับรัฐ และว่าด้วยทฤษฎีแห่งรัฐ มีการวิวัฒนาการ มีกำเนิดมาอย่างไร สถาบันทางการเมืองที่ทำหน้าที่ดำเนินการปกครองมีกลไกไปในทางใด การจัดการการต่าง ๆ ในทางปกครอง รูปแบบของรัฐบาล หรือสถาบันทางการเมืองที่ต้องออกกฎหมายและรักษาการณ์ให้เป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของเอกชน (Individual) หรือกลุ่มชน (Group) กับรัฐ และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐ ตลอดจนแนวคิดทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อโลก ตลอดจนการแสวงหาอำนาจของกลุ่มการเมืองหรือภายในกลุ่มการเมือง หรือสถาบันการเมืองต่าง ๆ เพื่อการปกครองรัฐให้เป็นไปด้วยดีที่สุด จากความหมายดังกล่าว รัฐศาสตร์จึงมีความเกี่ยวข้องกับสังคมศาสตร์ทุกสาขาวิชาอย่างแยกไม่ออก การที่เราจะศึกษาวิชารัฐศาสตร์จำเป็นต้องจำกัดขอบเขต โดยวิชารัฐศาสตร์ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับ 1) รัฐ (State) เป็นหัวใจของวิชารัฐศาสตร์ เราจำเป็นต้องจะต้องศึกษาว่า รัฐคืออะไร ความหมายและองค์ประกอบของรัฐ กำเนิดของรัฐ และวิวัฒนาการของรัฐ และแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับรัฐ 2) สถาบันทางการเมือง (Political Institutions) หมายถึง องค์กรหรือหน่วยงานที่ก่อตั้งขึ้น เพื่อประโยชน์ในการปกครองและดำเนินกิจการต่าง ๆ ของรัฐทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งอาจจะก่อตั้งขึ้นโดยกฎหมายของรัฐ หรืออาจก่อตั้งขึ้นโดยการร่วมใจกันของเอกชน หรือตามประเพณีก็ได้ สถาบันทางการเมืองมี สภาผู้แทนราษฎร คณะรัฐบาล พรรคการเมือง และ 3) ปรัชญาทางการเมือง (Political Philosophy) คือ ความคิดความเชื่อของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ในยุคใดยุคหนึ่ง อันเป็นรากฐานของระบบการเมืองที่เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมและความต้องการของตน หมายรวมถึง อุดมการณ์ หรือเป้าหมายที่จะเป็นแรงผลักดันในมนุษย์ปฏิบัติการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น ๆ เช่น ผู้บริหาร

ประเทศไทยมีปรัชญาทางการเมืองที่มุ่งในทางพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทางด้านอุตสาหกรรมและทางกลีกรรม กับปรารถนาให้ประชาชาติมีการกินดีอยู่ดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นวัตถุประสงค์ (Objective or Ends) แต่การที่จะปฏิบัติ (Means) นั้นอาจจะใช้ระบบประชาธิปไตยแบบไทยๆ ซึ่งก็เป็นวิถีทางที่อาจจะนำมาถึงจุดมุ่งหมายนั้น ๆ ก็ได้

รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ (Political Science in Buddhist Approach) หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับรัฐ การเมือง การปกครอง ซึ่งปรากฏอยู่ในคำสอนของพระพุทธเจ้า หรือที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์เป็นการศึกษารัฐศาสตร์ที่มีปรากฏอยู่ในคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่โดยที่ศาสนาพุทธเป็นศาสนา ไม่ใช่ศาสตร์แห่งการเมืองการปกครองโดยตรง จึงไม่มีหลักทฤษฎีทางรัฐศาสตร์โดยเฉพาะ แต่เป็นคำสอนที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับศีลธรรมและจริยธรรม ที่ทั้งผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองจะต้องประพฤติเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการอยู่ร่วมกันทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม องค์กร สังคม ประเทศชาตินานาชาติ และมนุษยชาติทั้งมวล การศึกษาวิชา รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ จึงศึกษาโดยกำหนดกรอบแนวคิด โดยอาศัยหลักคำสอนที่มีปรากฏอยู่ในพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับหลักการทางรัฐศาสตร์

ศาสนาพุทธกับรัฐศาสตร์

ความเกี่ยวโยงหรือความสัมพันธ์กันระหว่างศาสนาพุทธกับรัฐศาสตร์ เป็นการศึกษาถึงแนวคิดการปกครองกับหลักพระพุทธศาสนา ศาสนาสอนระเบียบชีวิต รัฐศาสตร์สอนระเบียบบ้านเมืองหลักรัฐศาสตร์ว่าด้วยการปกครองบ้านเมืองให้สงบเรียบร้อยและเจริญรุ่งเรือง ที่เขาสอนกันมาตั้งแต่โบราณจนถึงยุคโลกไร้พรมแดนในทุกวันนี้ มีองค์ประกอบ 5 ประการ คือ 1) ผู้ปกครองหรือผู้นำที่ดี 2) ระบบหรือระเบียบแบบแผนในการปกครองที่ดี 3) การบริหารการปกครองและการดูแลประชาชนที่ดี 5) ประชาชนที่ดี มีคุณภาพและมีส่วนร่วม ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นการศึกษาแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กันกับแนวคิดการปกครองแบบประชาธิปไตย หลักประชาธิปไตย คือการให้อำนาจแก่ประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน การให้อำนาจทั้งทางนิติบัญญัติ การบริหาร และด้านตุลาการ หลักการสำคัญของระบอบการเมืองที่ได้รับความศรัทธาเลื่อมใสจากประชาคมโลกอย่างแพร่หลายมากที่สุดในปัจจุบันซึ่งนำมาเปรียบเทียบกับองค์ประกอบ เพื่อเป็นการแสดงความเกี่ยวโยงและการนำไปใช้ด้วยหลักการสำคัญ ดังนี้

ศาสนาพุทธ	รัฐศาสตร์
หลักอริปไตย 3 ประการคือ หลักอัตตาริปไตย คือการเอาตนเป็นใหญ่ หลักโลกาธิปไตย คือการเอาโลกเป็นใหญ่ และหลักธรรมาธิปไตย คือการเอาหลักธรรมเป็นใหญ่ ซึ่งพระพุทธศาสนามุ่งเน้นหลักธรรมาธิปไตยเป็น	หลักอำนาจอริปไตยเป็นของประชาชน เพื่อแสดงออกถึงอำนาจในการปกครองของประชาชนโดยแท้จริง ประชาชนจะแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของโดยใช้อำนาจกำหนดตัวผู้ปกครอง และผู้แทนของตนเองรวมทั้งอำนาจในการถอดถอนในกรณีที่มีการใช้อำนาจ

ศาสนาพุทธ	รัฐศาสตร์
รูปแบบในการปกครองที่ดีที่สุด	โดยมิชอบ โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งของประชาชนอย่างอิสระเสรีแบบลับและทั่วถึง มีกำหนดเวลาที่แน่นอน
<p>ตามหลักพระพุทธศาสนา มีการกำหนดสิทธิและหน้าที่ ไว้ในพระวินัยไว้อย่างชัดเจน เช่น การกำหนดบทบาทและหน้าที่ของสงฆ์ในการทำบุญตักบาตร ทำด้วยสังฆัจจตุรกร คือ สงฆ์ 5 รูปขึ้นไป ได้แก่ การสวดปาฏิโมกข์ ทำสังฆกรรม เป็นต้น การทำบุญตักบาตรตักบาตร ทำด้วยสงฆ์ปัญจวรรค คือ สงฆ์ 5 รูปขึ้นไป ได้แก่ การกรรณกฐิน เป็นต้น และบุญตักบาตรตักบาตร ทำด้วยสงฆ์ 10 รูปขึ้นไป (ยกเว้นในที่กัณดารที่หาพระสงฆ์ได้ยาก) ได้แก่ การอุปสมบท เป็นต้น นอกจากนั้นพระพุทธเจ้ายังให้หลักเสรีภาพในการคิด เช่น ชาวกาลามะ ในการที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อ ในกาลามสูตร 10 ประการ เช่น อย่าเชื่อเพียงเพราะเล่าสืบกันมา ฟังตามกันมา ข่าวลือ การอ้างตำราหรือทฤษฎี เป็นต้น หากจะเชื่อต้องใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบตามหลักของโยนิโสมนสิการ</p>	<p>หลักเสรีภาพ หมายถึง การที่บุคคลสามารถกระทำ ปฏิบัติตนต่อตนเองและต่อผู้อื่น หรืองดเว้นกระทำหรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดตามที่ต้องการ ตราบเท่าที่การกระทำหรืองดเว้นการกระทำนั้นไม่ไปละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน</p>
<p>ในพระพุทธศาสนาจะเห็นได้อย่างชัดเจน ในการให้ความเสมอภาคในเรื่อง วรรณะ เชื้อชาติ เช่น บุคคลไม่ว่าจะอยู่วรรณะไหนก็สามารถเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้ และนับถือกันในเรื่องของพรชชา โดยไม่คำนึงว่าจะอยู่วรรณะใด เชื้อชาติใด หลักความเสมอภาคในการเคารพนับถือพระรัตนตรัย เป็นต้น</p>	<p>หลักความเสมอภาค คือ ในระบอบประชาธิปไตยเชื่อมั่นว่า หากมนุษย์มีโอกาสที่เสมอภาคเท่าเทียมกันถึงแม้ว่าจะมีความสามารถที่แตกต่างกันก็ตาม มนุษย์จะสามารถดำรงชีวิตที่ดีร่วมกันได้ ดังนั้นความเสมอภาคจึงหมายถึง ความเสมอภาคขั้นพื้นฐานที่ประชาชนในสังคมเดียวกันมีความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายเดียวกันได้</p>
<p>พระวินัย คือ กฎระเบียบข้อบังคับ หรือ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปในทางเดียวกันของหมู่ภิกษุสงฆ์ เพื่อให้เกิดความเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็น เพื่อเป็นระเบียบเรียบร้อย</p>	<p>หลักการปกครองโดยกฎหมาย หลักการนี้เพิ่มขึ้นเพื่อมุ่งจะให้ความคุ้มครองแก่สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้ปกครองจะใช้อำนาจใด ๆ ได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้ อีก</p>

ศาสนาพุทธ	รัฐศาสตร์
<p>อันจะนำไปสู่การประพาศปฏิบัติชอบ เป็นการเอื้อต่อการประพาศธรรมทางจิตต่อไปหากจะเปรียบเทียบให้เด่นชัดขึ้นมา ถ้าใครฝ่าฝืน ต้องถูกลงโทษตามกติกาที่ตั้งไว้นั้น พระวินัย ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายที่เป็นหลักปฏิบัติของสงฆ์ ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อหมู่คณะมีความสงบสุข ช่มคนชั่ว ปกป้องคนดี</p>	<p>ทั้งการใช้อำนาจนั้นจะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ซึ่งเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเท่านั้น การจำกัดสิทธิเสรีภาพใด ๆ ของประชาชนจะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของกฎหมายเท่านั้น</p>
<p>หลักเสียงข้างมาก ดังในการรับกฐิน พระภิกษุรูปใดสมควรได้รับผ้ากฐิน จะต้องกล่าวว่าจาในหมู่คณะสงฆ์ โดยพระสงฆ์รูปที่สมควรได้รับผ้ากฐิน หากพระสงฆ์เห็นด้วยก็เปล่งวาจาพร้อมกันว่า “สาธุ” หรือพระสงฆ์รูปใดทำผิดพระวินัย ก็มีการตัดสินที่เรียกว่า “เยภุยยสิกา” คือการระงับด้วยเสียงข้างมากลงมติ ทั้งอธิกรณ์และการระงับสงฆ์ส่วนใหญ่ และในการประชุมทำสังฆกรรมต่าง ๆ นั้น ต้องมีมติเป็นเอกฉันท์ หากมีข้อข้องใจมีสิทธิยับยั้ง (Veto) ได้ แม้เพียงพระสงฆ์รูปเดียวทักท้วง สงฆ์ทั้งหมดก็ต้องฟัง ดังกรรมวาจาที่ว่า “ยสสายสมโตขมติ...โสตุณฺหสสยสส น ขมติ โส ภาเสยย” แปลว่า “ถ้ากรรมนี้ ชอบใจต่อท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเงียบ ถ้าไม่ชอบใจต่อท่านผู้ใด ผู้นั้นพึงพูดขึ้น”</p>	<p>หลักเสียงข้างมาก การปกครองในระบบประชาธิปไตยเป็นการปกครองเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน ดังนั้น ในการตัดสินใจใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดตัวผู้ปกครอง หรือการตัดสินใจของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ จะต้องถือเอาเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ และเพื่อให้มั่นใจว่าการตัดสินใจนั้นสะท้อนถึงความต้องการของคนส่วนใหญ่อย่างแท้จริงก็ต้องให้ความเคารพและคุ้มครองเสียงข้างน้อยด้วย (Minority Right) ทั้งนี้ เพื่อประกันว่าฝ่ายเสียงข้างมากจะไม่ใช้มติในลักษณะพวกมากลากไป</p>

สรุป

ศาสนาพุทธในส่วนพระธรรม คือคำสอน และพระวินัย คือ คำสั่ง มีคุณค่าต่อการปกครอง ทั้งในด้านการปกครองตนเอง การปกครองหมู่คณะและการปกครองประเทศหรือสังคมโดยส่วนรวมตลอดจนมีการปกครองโลกอยู่มาก การส่งเสริมให้บุคคลหมั่นเรียนรู้ พัฒนาทักษะ ปรับปรุง เคารพ ควบคุม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น เป็นการปกครองตนเอง และเข้าใจแลเคารพความต้องการของผู้อื่น ใช้พระคุณกับพระเดช เป็นการปกครองหมู่คณะและปกครองประเทศ หรือการมีส่วนร่วมกับสังคม รวมถึงการใช้ธรรมเป็นโลกบาล คือหิริและโอตตปปะ ซึ่งเป็นธรรมปกครองโลก สังคมไทยได้รับอิทธิพลคำสอนของ

พระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการบริหารและการปกครอง ทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นธรรมของพระราชา ผู้นำผู้ปกครองโดยตรง เมื่อมองในแง่รัฐศาสตร์ ก็คือหลักแห่งการบริหารและการปกครองกายและใจ ซึ่งเมื่อนำมาปฏิบัติตามแล้วจะทำให้ชีวิตดำเนินไปในแนวทางที่ถูกต้องและก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและสังคม

ในปัจจุบันสังคมไทยเราให้ความสำคัญกับการเมืองการปกครอง มากขึ้นเพราะผู้คนเรานี้เห็นปัญหาบ้านเมืองในการปกครอง ปัญหาเหล่านี้ทางศาสนาพุทธเรียกว่าทุกข์ ทุกคนในสังคมล้วนเข้าใจปัญหาของบ้านเมือง เพราะมันกระทบกับความเป็นอยู่ในการดำรงชีวิต หรือการทำมาหาเลี้ยงชีพ ดังนั้นในการปกครองบ้านเมืองจะสงบสุขและเจริญรุ่งเรือง ผู้นำ ผู้ปกครอง ประชาชน จะต้องมีความดี จริยธรรม ควบคู่กันไปด้วย นั่นคือการนำศาสตร์ทางศาสนาพุทธและศาสตร์ทางรัฐศาสตร์ผสมผสานในเรียนรู้ การนำไปบริหารบ้านเมืองในการปกครองบ้านเมือง หรือที่เรียกว่า รัฐศาสตร์ตามแนวพระพุทธศาสนา และเดินตามรอยพระยุคลบาทที่ท่านทรงใช้หลักทศพิธราชธรรม หรือ ราชธรรม 10 คือจริยวัตร 10 ประการที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติเป็นหลักธรรม ประจำพระองค์ หรือเป็นคุณธรรมประจำตนของผู้ปกครองบ้านเมือง ให้มีความเป็นไปโดยธรรมและยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชนจนเกิดความชื่นชมยินดี ซึ่งความจริงแล้วไม่ได้จำเพาะเจาะจงสำหรับพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ปกครองแผ่นดินเท่านั้น บุคคลธรรมดาที่เป็นผู้บริหารระดับสูงในทุกองค์กรก็พึงใช้หลักธรรมเหล่านี้

เอกสารอ้างอิง

- ทวี สุรฤทธิกุล. 2559. **รัฐศาสตร์กับศาสนา**. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2560, จาก <http://www.siamrath.co.th/web/รัฐศาสตร์กับศาสนา>
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). 2550. **พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระวรพงษ์ สุชีโว. 2558. **รัฐศาสตร์กับพระพุทธศาสนา**. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2560, จาก http://woraphong39.blogspot.com/2015_10_01_archive.html
- มานิตย์ อรรถชาติ. 2557. **พุทธรัฐศาสตร์**. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2560, จาก http://www.buddhiststudies-nrru.net/wp-content/uploads/2015/05/buddhist-politics_by_manit.pdf
- สงบ เชื้อทอง. 2557. **รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ (POLITICAL SCIENCE IN BUDDHIST APPROACH)**. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2560, จาก <http://psiba.blogspot.com/2012/03/political-science-in-buddhist-approach.html>